

До спеціалізованої вченої ради
ДФ 70.895.088 у Хмельницькому
університеті управління та права
імені Леоніда Юзькова

РЕЦЕНЗІЯ

**кандидатки юридичних наук, професорки
Черняк Олени Юріївни на дисертацію
Юрія Юрійовича КСЬОНДЗИКА на тему
«ПРИНЦИП ДОБРОСОВІСНОСТІ ЗА ЦИВІЛЬНИМ ДОГОВІРНИМ
ПРАВОМ УКРАЇНИ ТА СКАНДИНАВСЬКИХ КРАЇН»,
поданої на здобуття освітньо-наукового ступеня доктора філософії
в галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 Право**

Актуальність теми дисертаційного дослідження обумовлена масштабними процесами євроінтеграції, модернізації вітчизняного законодавства та необхідністю пошуку оптимальних правових інструментів для забезпечення балансу інтересів сторін у зобов'язальних правовідносинах. В українській правовій доктрині та судовій практиці принцип добросовісності тривалий час сприймався як декларативна норма, проте сучасні тенденції, зокрема концепція «векторного» оновлення цивільного законодавства та активне застосування Верховним Судом доктрин *venire contra factum proprium* (заборони суперечливої поведінки) та *estoppel*, вимагають глибокого теоретичного переосмислення цього інституту. Водночас скандинавська правова сім'я, яка займає унікальне проміжне становище між континентальним та англо-американським правом, демонструє надзвичайно ефективний прагматичний підхід до реалізації принципу доброї совісті. Скандинавська модель договірного права традиційно покладається на високий рівень правової культури, гнучкість судового розсуду та загальні застереження, які дозволяють судам модифікувати або визнавати недійсними несправедливі умови договорів, виходячи з критеріїв розумності та чесної ділової практики. Порівняльно-правовий аналіз українського досвіду, який наразі адаптується до європейських стандартів, та скандинавської практики є надзвичайно перспективним. Він дозволяє не лише виявити спільні європейські підвалини приватного права, а й запозичити дієві механізми протидії зловживанню договірними правами, забезпечуючи стабільність цивільного обороту та підвищення рівня інвестиційної привабливості України в період повоєнного відновлення та інтеграції до Єдиного ринку ЄС.

Зазначене свідчить про актуальність та своєчасність комплексного теоретичного дослідження особливостей реалізації принципу добросовісності за цивільним договірним правом України та скандинавських країн. Тому вибір теми дисертаційного дослідження слід визнати правильним, науково

обґрунтованим та таким, що відповідає сучасним запитам науки цивільного права, нормотворчої та правозастосовної практики.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх новизна. Достовірність і новизна наукових положень, висновків і рекомендацій обумовлюється, перш за все, активною апробацією результатів дисертаційного дослідження у наукових публікаціях у фахових наукових виданнях України, в опублікованих тезах доповідей дисертанта на науково-практичних конференціях.

Наукові положення, висновки і рекомендації, викладені в дисертації, мають достатній ступінь обґрунтованості, про що свідчить опрацювання дисертантом чисельної кількості наукових джерел, правових норм, а також матеріалів практики, що дало можливість дисертанту сформулювати власні наукові положення, висновки та рекомендації, що відзначаються достовірністю.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, підтверджується науковими доказами, структурою роботи й обраною здобувачем методикою дослідження. Висновки й пропозиції роботи отримано із застосуванням традиційних й апробованих цивільно-правовою наукою методів (порівняльний, формально-логічний, системно-функціональний, тощо). Структура роботи є логічною. Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, які містять вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

Варто зазначити, що дослідження Ю.Ю. Ксьондзика є детальним аналізом проблеми в сфері принципу добросовісності в цивільному праві. Заслужують на увагу такі пропозиції та висновки автора:

1. Визначення особливостей принципу лояльності у скандинавському договірному праві, які полягають у тому, що: 1) принцип лояльності виступає скандинавською модифікацією принципу добросовісності та має переважно поведінкову спрямованість; 2) його правова природа характеризується поєднанням ознак оціночного нормативного стандарту поведінки та системоутворюючого принципу договірного права; 3) реалізація принципу здійснюється переважно через судову практику, конкретні законодавчі норми та вторинні (додаткові) обов'язки сторін; 4) зміст принципу розкривається через категорії довіри, легітимних очікувань, співпраці, пропорційності та врахування інтересів контрагента; 5) принцип виконує регулятивну, превентивну, інтерпретаційну, коригувальну та інтегративну функції; 6) він функціонує у взаємозв'язку з принципами справедливості, розумності, пропорційності та заборонаю зловживання правом; 7) орієнтований переважно на оцінку поведінки сторін на всіх стадіях договірних відносин, а не лише на контроль змісту договору; 8) його інтенсивність має контекстуально зумовлений характер і залежить від типу договору, тривалості правовідносин, рівня взаємної залежності сторін та специфіки договірного процесу.

2. Обґрунтування позиції, що у скандинавському договірному праві лояльність є стандартом поведінки учасників та принципом конструкції договору; на етапі формування договірної конструкції принцип лояльності впливає на вибір між жорсткою та гнучкою моделями договірного регулювання, виступає підґрунтям для легітимації гнучких договірних конструкцій, спрямованих на збереження договірного зв'язку та адаптацію зобов'язань до змінених обставин.

3. Доречною є пропозиція здобувача щодо доцільності запозичення для українського договірного права скандинавського функціонального підходу до розуміння джерел права, відповідно до якого визначальним критерієм їх застосування є не формальна належність до системи джерел права, а здатність забезпечувати справедливе, передбачуване та економічно обґрунтоване вирішення договірних спорів.

4. Автор акцентував увагу на необхідності розуміння переддоговірної добросовісності (лояльності) шляхом обґрунтування того, що сама по собі відмова від укладення договору не є підставою для відповідальності, якщо вона не супроводжується недобросовісною (нелояльною) або оманливою поведінкою сторони переговорів.

Заслуговують на підтримку і інші висновки та пропозиції сформульовані в дисертаційній роботі.

Повнота викладу положень дисертації в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації. Наукові здобутки дисертанта підтверджуються та відображаються в його наукових публікаціях, кількість яких відповідає встановленим вимогам. Так, у фахових виданнях автор опублікував чотири наукових статті. Крім того, було опубліковано одні тези конференцій.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації. Позитивно оцінюючи дисертацію, необхідно звернути увагу й на те, що у дисертаційному дослідженні мають місце суперечливі положення, які потребують пояснень.

1. Дажливе значення має дослідження, проведене автором в межах підрозділу 3.2. щодо принципу добросовісності у модельних актах європейського договірного права. Автором ґрунтовно досліджено основні акти soft law. Зокрема автор зазначає, що «у DCFR принцип добросовісності та чесної ділової практики виступає одним із фундаментальних стандартів приватноправового регулювання. Він має універсальний характер і поширюється на всі стадії договірного правовідношення – від переговорного процесу до виконання, застосування засобів правового захисту та регулювання окремих видів договорів. Системний аналіз положень DCFR свідчить, що цей принцип виконує функцію загального стандарту поведінки, який спрямований на забезпечення чесності, відкритості та взаємної поваги до інтересів сторін у договірних відносинах». Відповідно формулювання щодо чесної ділової практики в контексті принципу добросовісності звучать і на них акцентується увага в інших актах soft law. В чинному цивільному законодавстві України окремо в межах принципу добросовісності не

акцентується увага на чесній діловій практиці, однак окреме спеціальне законодавство (зокрема, про захист прав споживачів, право інтелектуальної власності, тощо), що на сьогодні вже адаптовано до вимог права ЄС, містить посилення на такі формулювання. Тому важливо, на нашу думку, під час публічного захисту акцентувати увагу автора на співвідношенні добросовісності і чесної ділової практики і доцільності виділення їх як окремих чи одного спільного принципу.

2. Цінним, на нашу думку, є дослідження, проведене автором щодо принципу лояльності в скандинавському договірному праві. Автор вказує, що «принцип лояльності спрямований, насамперед, не на контроль змісту договору, а на оцінку поведінки сторін у процесі встановлення, виконання та припинення договірних відносин. Його зміст конкретизується через обов'язки інформування, співпраці, конфіденційності, мінімізації шкоди, утримання від недобросовісної конкуренції та врахування обґрунтованих очікувань контрагента».

В п. 2 новизни автор виділяє та охарактеризує особливості принципу лояльності у скандинавському договірному праві. А в п. 12 новизни автором зазначено, що набуло подальшого розвитку «доктринальне розуміння переддоговірної добросовісності (лояльності)», де терміни добросовісність і лояльність, ймовірно, використовуються як синоніми.

Разом із тим важливими, з точки зору удосконалення національного договірного правопорядку, могли би бути поглиблені висновки автора щодо порівняння змісту принципу лояльності із змістом принципу добросовісності, можливості запозичення першого для національного правопорядку, співвідношення понять добросовісності і лояльності в цілому.

Висловлені зауваження не є істотними і не знижують позитивної оцінки дисертаційного дослідження. В цілому, дисертація написана на належному науковому рівні, є самостійною завершеною науковою працею, в якій отримані нові науково обґрунтовані результати, що у сукупності комплексно вирішують наукову задачу вдосконалення правового регулювання договорів в цивільному праві.

Загальний висновок.

1. Дисертація **Юрія Юрійовича Ксьондзика** на тему «**Принцип добросовісності за цивільним договірним правом України та скандинавських країн**» є завершеною науковою працею, в якій отримані нові науково обґрунтовані результати, що у своїй сукупності мають значення для розвитку доктрини цивільного права та правозастосовної практики.

2. Дисертація **Ксьондзика Ю.Ю.** виконана і оформлена відповідно до вимог, передбачених Порядком підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283), відповідає пунктам 6, 7, 8, 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора

філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44.

3. Здобувач **Ксьондзик Юрій Юрійович** заслуговує на присудження йому освітньо-наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право.

Рецензентка:

**професорка кафедри міжнародного та європейського права
Хмельницького університету управління
та права імені Леоніда Юзькова,
кандидатка юридичних наук,
професорка**

Олена ЧЕРНЯК